

Vluchtige aantekeningen

Gisteravond was ik in het Rijk der Schaduwen.

Als u eens wist hoe vreemd het is om daar te zijn. Het is een rijk zonder geluid, zonder kleur. Alles daar – de aarde, de bomen, de mensen, het water en de lucht – is gedompeld in een monotoon grijs. Grijs zonnestrallen langs de grijze hemel, grijze ogen in grijze gezichten, en de bladeren van de bomen zijn asgrijs. Het is niet het leven, maar zijn schaduw, het is niet beweging maar zijn geluidloze geestverschijning.

Ik zal proberen mijzelf te verduidelijken, om niet te worden verdacht van waanzin of symbolisme. Ik was bij Aumont en zag Lumière's cinematograaf – bewegende foto's. De buitengewone indruk die deze creëert is zo uniek en complex dat ik twijfel aan mijn vermogen hem in al zijn nuances te beschrijven. Desalniettemin zal ik proberen de kern over te brengen.

Als de lichten uitgaan in de ruimte waarin Lumière's uitvinding wordt getoond, verschijnt op het scherm plotseling een groot grijs tafereel, 'Een Straat in Parijs' – schaduwen van een slechte gravure. Wanneer u er naar kijkt, ziet u rijtuigen, gebouwen en mensen in verschillende houdingen, alles bevroren in onbeweeglijkheid. Dit alles is in grijs, en de hemel erboven is ook grijs – u verwacht niets nieuws van zo'n al te vertrouwde scène, want meer dan eens hebt u plaatjes van Parijse straten gezien. Maar plotseling gaat er een vreemde flikkering over het scherm, het tafereel wordt tot leven gewekt. Rijtuigen die ergens vanuit de diepte van het beeld opduiken, bewegen zich recht op u af, recht in de duisternis van uw zitplaats; ergens ver weg verschijnen mensen die, naarmate ze u naderen, steeds kolossaler worden; op de

Gorki publiceerde dit artikel onder de naam I.M. Pacatus in *Nizhegorodski listok*, 4 juli 1896, een krant die verscheen in zijn geboorteplaats Nizhni-Nowgorod (na de Revolutie als Gorki naar hem vernoemd). Het artikel werd in 1936 door Venyamin Vishnevsky herontdekt en herdrukt in *Iskusstvo Kino*, augustus 1936, pp. 31-32. Vertaling: Peter Delpout en Céline Linssen, naar de Engelse versie van Leda Swan, opgenomen als appendix 2 in Jay Leyda, *Kino. A history of the Russian and Soviet Film*. Londen 1960. Met dank aan Wilfred Oranje.

voorggrond spelen kinderen met een hond, fietsers stuiven voorbij, en voetgangers steken, tussen de rijtuigen door hun weg zoekend, de straat over. Alles beweegt, zwanger van het leven, en verdwijnt, met het bereiken van de rand van het scherm, ergens daarachter.

En dit alles in een vreemde stilte waarin niet het ratelen van de wielen op het plaveisel wordt gehoord, niet het geruis van voetstappen noch gesproken woord. Niets. Geen enkele noot van de ingewikkelde symfonie die de bewegingen van mensen immer begeleidt. Geluidloos wiegt het asgrijze gebladerte van de bomen in de wind, en de grijze silhouetten van de mensen – als waren zij veroordeeld tot eeuwige stilte en wreed gestraft door hen van alle kleuren van het leven te beroven – zweven geluidloos over de grijze aarde.

Hun glimlach is levenloos, ook al zijn hun bewegingen vol vitale energie en zo snel dat ze bijna niet te vangen zijn. Hun lachen is geluidloos, ofschoon u de spieren ziet samentrekken in hun grijze gezichten. Voor uw ogen welt een leven op, een leven beroofd van het woord en van het levende spectrum van kleuren – het grijze, geluidloze, grauwe en naargeestige leven.

Het is angstaanjagend om te zien, dit bewegen van schaduwen, enkel schaduwen. Vervloekingen of spoken, kwade tovenaars die volledige steden tot een eeuwige slaap hebben veroordeeld, komen je voor de geest, het lijkt alsof de boosaardige streken van Merlijn voor u worden opgevoerd. Hij heeft de hele straat behekst, de enorme gebouwen van dak tot fundering samengeperst tot het formaat van één el, de mensen in corresponderende proporties verkleind tot dwergen, hen van het woord beroofd en alle kleuren van aarde en lucht vermengd tot een monotone grijze kleur. In die vorm heeft hij zijn groteske creatie in de nis van een verduisterde zaal van een restaurant gestoken. Plotseling klikt er iets, alles verdwijnt en er verschijnt een trein op het scherm. De trein spoedt zich recht op u af – kijk uit! Het lijkt alsof hij zich in de duisternis van uw zitplaats zal storten, om u te veranderen in een opengereten zak vol huid, verscheurd vlees en versplinterde botten, en deze zaal in dit gebouw, zo vol vrouwen, wijn, muziek en onzedelijkheid, te verpletteren en verpulveren.

Maar ook dit is slechts een trein van schaduwen.

Geluidloos verdwijnt de locomotief voorbij de rand van het scherm. De trein komt tot stilstand, en grijze figuren komen in stilte uit de wagons te voorschijn, begroeten geluidloos hun vrienden, lachen stiltesjes, lopen, rennen, jachten onhoorbaar, en... zijn verdwenen. En dan is er een ander tafereel. Drie mannen zitten aan een tafel, ze spelen kaart. Hun gezichten zijn gespannen, hun handen bewegen razendsnel bij het geven van de kaarten. De trillende vingers en het trekken van de

gezichtsspieren verraden hun hebzucht. Ze spelen... Plotseling grinniken ze alle drie, en ook de kelner die hun tafel van bier voorziet, grinnikt. Ze schuddebuiken van het lachen, maar niet het minste geluid wordt gehoord. Het lijkt alsof deze mensen zijn gestorven en hun schaduwen zijn veroordeeld om tot in de eeuwigheid in stilte kaart te spelen. Het volgende tafereel. Een tuinman geeft de bloemen water. De lichtgrijze stroom water die uit de tuinslang komt, spat uiteen in een prachtige sproeier. De straal komt neer op de bloembedden en de grashalmen die neerbuigen onder het gewicht van het water. Een jongen komt op, stapt op de tuinslang en onderbreekt de waterstraal. De tuinman gaapt in het spuitstuk van de tuinslang; daarop doet de jongen een stap terug en de waterstraal spuit de tuinman in het gezicht. U verbeeldt u dat de waterspatten op u afvliegen, u wilt er voor wegduiken, maar op het scherm is de tuinman al begonnen aan een achtervolging van de schelm, de hele tuin door. En wanneer hij hem te pakken heeft, geeft hij hem een pak slaag. Maar het pak slaag is geluidloos en evenmin is het klateren van het water te horen dat uit de tuinslang stroomt die op de grond is achtergelaten.

Dit stomme, grijze leven begint u uiteindelijk te verontrusten en te deprimeren. Het is alsof het een waarschuwing in zich draagt, vol van een vage maar sinistere betekenis die uw ziel pijnigt met verlangen. U vergeet waar u bent. Vreemde voorstellingen tolleren door uw hoofd, uw bewustzijn taant en wordt almaar vager...

Maar plotseling, naast je, klinkt het vrolijk snateren en uitdagend lachen van een vrouw... en je herinnert je dat je bij Aumont bent, Charles Aumont... Waarom moet deze opmerkelijke uitvinding van Lumière nu uitgerekend hier terecht komen en worden gedemonstreerd, deze uitvinding die weer eens de bevestiging is van de energie en weetgierigheid van de menselijke geest in zijn eeuwige streven alles op te lossen en te begrijpen en... die op haar weg naar de oplossing van het mysterie van het leven terloops het fortuin van Aumont opbouwt? Ik zie nu nog niet direct het wetenschappelijk belang van Lumière's uitvinding, maar dat moet er wel zijn; het kan waarschijnlijk worden aangewend voor het uiteindelijke oogmerk van de wetenschap, dat wil zeggen, voor de vervolmaking van het menselijk leven en de ontwikkeling van zijn geest. Dit zal men echter vergeefs zoeken bij Aumont, waar slechts onzedelijkheid wordt aangemoedigd en gepopulariseerd. Waarom dan bij Aumont, tussen 'de slachtoffers van het maatschappelijk temperament' en de leeglopers die hier zijn om een kus te kopen. Waarom hier, uitgerekend hier, vertonen zij dit laatste wapenfeit van de wetenschap? En spoedig zal Lumière's uitvinding waarschijnlijk worden geperfectioneerd, maar dan wel in de geest van Aumont-Toulon en Compagnons.

Naast de taferelen die ik al heb genoemd, wordt 'Het Gezin bij het Ontbijt' vertoond, een idylle voor drie personen. Een jong paar met zijn rondwangige eerstgeborene zit aan de ontbijttafel. De twee zijn zo verliefd, zo bekoorlijk, vrolijk en gelukkig, en de baby is zo amusant. Het tafereel creëert een zuivere, gelukkige indruk. Is dit gezinstafereeltje op zijn plaats bij Aumont?

Nog zo'n tafereel. Vrolijke en lachende arbeiders, in een dicht op elkaar gepakte menigte, haasten zich uit de fabriekspoorten de straat op. Ook dit is misplaatst bij Aumont. Waarom hier herinneringen aan de mogelijkheid van een rein arbeidzaam bestaan? Dat is verloren moeite. Op zijn best zal dit tafereel een pijnlijke steek betekenen voor de vrouw die haar omhelzingen verkoopt.

Ik ben ervan overtuigd dat deze taferelen spoedig zullen worden vervangen door een genre dat meer past bij de algemene toon van het 'Concert Parisien'. Ze zullen bijvoorbeeld een tafereel tonen met de titel: 'Als Zij Zich Ontkleedt', of 'Akoelina Stapt uit Bad', of 'Zij Trekt Haar Zijden Kousen Aan'. Men zou ook een onsmakelijk gekibbel tussen man en vrouw kunnen afbeelden en aan het publiek presenteren onder de titel 'De Zegeningen van het Gezinsleven'.

Ja, geen twijfel mogelijk, zo zal het worden gedaan. Het landelijke en idyllische zal met geen mogelijkheid zijn plaats kunnen vinden op de kermissen en jaarmarkten van Rusland, die dorsten naar het pikante en extravagante. Ik zou nog wat thema's kunnen suggereren die door de cinematograaf kunnen worden uitgewerkt om het publiek van de jaarmarkt te amuseren. Zoals: rijg een woekeraar aan het spit, zoals de Turken het doen, fotografeer hem, en vertoon het.

Het is niet bepaald pikant, maar stichtelijk is het zeker.